

Metropolitan Opera w Nowym Jorku i jej polski projektant

Słowa kluczowe: opera, Nowy Jork, Metropolitan Opera

Key words: opera house, New York, Metropolitan Opera House

Najsłynniejsza opera świata – Metropolitan Opera w Nowym Jorku ma długą historię. Obecnie to jeden z najbardziej prestiżowych i znaczących teatrów operowych na świecie. Zatrudnia ponad 3000 pracowników i jest największą instytucją artystyczną w Stanach Zjednoczonych. Zespół wykonawczy Met składa się z dużej orkiestry symfonicznej, chóru, chóru dziecięcego oraz wielu wspierających i prowadzących śpiewaków solowych. Opera w trakcie sezonu zatrudnia również tancerzy, aktorów, muzyków i innych wykonawców. Lista śpiewaków Met obejmuje zarówno międzynarodowych, jak i amerykańskich artystów, z których część rozwinęła swoje kariery solowe dzięki programom dla młodych artystów Met. Wielu śpiewaków pojawia się w operze okresowo jako goście, inni utrzymują z nią długoletni związek, występując wielokrotnie w każdym sezonie aż do przejścia na emeryturę.

Pierwszy budynek operowy w Nowym Jorku, zwany „the Italian Opera House” został otwarty 18 listopada 1833 roku¹, przedstawieniem Rossiniego

¹ W źródłach pojawiała się informacja, że został zamknięty już po dwóch sezonach z powodów finansowych. Więcej o historii opery w Nowym Jorku: <https://www.wqxr.org/story/>

La gazza ladra, jednak już dwa lata później (w 1835 roku) budynek spłonął. Kolejny został zbudowany na początku lat 80. XIX wieku. Nowi milionerzy tacy jak John D. Rockefeller, Vanderbiltowie, Rooseveltowie i Morganowie sfinansowali budowę nowego gmachu opery po tym, jak zostali wykluczeni z Akademii Muzycznej². Dnia 28 kwietnia 1880 roku grupa bogatych przemysłowców spotkała się w restauracji Delmonico's, by zbierać deklaracje przyszłych donatorów o wsparciu finansowym inwestycji. Zaproponowali budowę nowego gmachu opery, dwukrotnie większego od tego, który posiadała Akademia Muzyczna, mająca przez większą część XIX w. monopol na teatr operowy w Nowym Jorku.

Gmach nowopowstałej, a zarazem pierwszej siedziby opery (il. 1) był znacznie większy od budynku Akademii Muzycznej. Ta ostatecznie nie wytrzymała konkurencji, w efekcie czego już w 1886 roku zrezygnowano z oper i otwarto tam wodewil.

Budynek Metropolitan Opera – Tzw. „Old Met” (Stary Metropolitan) został wzniesiony na 1423 Broadway przy 39 ulicy według projektu Josiaha Clevelanda Cady'ego³. Firma wygrała konkurs, zyskując przewagę nad konkurencją ze względu na niskie koszty budowy, funkcjonalność i nowoczesne rozwiązania ochrony przeciwpożarowej, w tym system spryskiwaczy wody do gaszenia ognia. Projekt oparty był o żelazny szkielet konstrukcyjny, uwzględniał również najnowsze technologie inżynieryjne, w tym oświetlenie elektryczne, windy, i prosty system klimatyzacji⁴. To ostatnie uczyniło projektanta „prawdziwym pionierem architektury”.

Elewacja zewnętrzna budynku, wykonana z żółtej cegły, nawiązująca do włoskiego renesansu, nie była zbyt okazała i złośliwi nazywali ją po prostu „Magazynem”. Uroczyste otwarcie odbyło się 22 października 1883 roku⁵.

Fasada budynku ukształtowana była z trzech części – czteropiętrowej części środkowej i flankujących ją siedmiopiętrowych wież. Na parterze umieszczono lokale handlowe i restauracje, a wyżej sale balowe oraz mieszkania,

opera-house-starbucks-brief-history-nycs-bygone-opera-houses/ (dostęp: 02.01.2022).

² <https://www.dw.com/en/a-brief-history-of-new-yorks-metropolitan-opera/g-59338145>, (dostęp: 10.05.2022).

³ K. Curran, *A forgotten architect of the Gilded Age: Josiah Cleaveland Cady's legacy*, Hartford 1993. J. C. Cady (1837–1919) był autorem m.in. takich nowojorskich obiektów jak Museum of Natural History, Brooklyn Art Association. Jego biuro mieściło się w Trinity Building (zburzony) na 111 Broadway na dolnym Manhattanie. „The American Architect” 1884, 16 II.

⁴ <https://www.nps.gov/subjects/nationalhistoriclandmarks/metropolitan-opera-house.htm>, (dostęp: 03.03.2022).

⁵ W uroczystość otwarcia wystawiono operę „Faust” Charls'a Gounoda.

Il. 1. Budynek pierwszego gmachu Metropolitan Opera w Nowym Jorku z około 1905 r.
(źródło: <https://lccn.loc.gov/2003677491>)

co czyniło obiekt „wczesnym i doskonałym przykładem projektu wielozadaniowego”⁶.

Wnętrze budynku mieściło także pięciokondygnacyjne audytorium Metropolitan Opera, które mogło pomieścić 3389 osób – a projekt odpowiadał ówczesnym amerykańskim gustom. Widownia z miejscami siedzącymi w łóżach była w stanie pomieścić 3700 osób. Tzw. „Złota Podkova”, którą stanowiły dwa poziomy łóż i rząd balkonów na parterze, były uważane za najbardziej prestiżowe. W tej części mogło zasiadać 210 osób – ówczesnych notabli, w tym wysoko postawieni Vanderbilci, Morganiowie, Gouldowie i inni ówcześni udziałowcy zarządu opery, w sumie około 70 osób. Byli oni oddzieleni od pozostałej publiczności. Po ukończeniu budowy i etapu wyposażenia ukazało się imponujące wnętrze, które było największą operą na świecie. „Historic American Buildings Survey” zauważył, że „jego wnętrze umieściło go wśród wielkich oper świata”⁷.

Oryginalne audytorium Cady’ego zostało zniszczone przez pożar 27 sierpnia 1892 r., ale po dwóch latach zostało odbudowane zgodnie z pierwotnym projektem przez firmę architektoniczną Carrère i Hastings i było używane do 1966 r. Jednak już w 1936 r. konstatowano, że Opera zaprojektowana przez J. C. Cady’ego, wybitnego architekta tamtych czasów, nie jest w stanie spro-

⁶ „The American Architect” 1884, 16 II.

⁷ J. Cleveland Cady, *Architect, is Dead; Designer of Metropolitan Opera House and Other Notable Structures was 82*, „The New York Times” 1919, 18 IV, s. 13 (dostęp: 17.04.2022).

stać współczesnym wymogom funkcjonalnym gmachu operowego. Stwierdzono, że w budynku brakowało odpowiednich kulis i miejsc do prób. Aby dokonać zmian w scenografii, członkowie ekipy technicznej często wynosili elementy scenografii na 7. Aleję, niezależnie od pogody. Co więcej, przeszczeń do prób w budynku była tak mała, że wykonawcy czasem odbywali próby w łazienkach obiektu. Pisano także, że widzowie płacą za błędy projektanta, ponieważ tylko połowa sceny może być widziana z bocznych siedzeń⁸.

Josiah Cleveland Cady⁹, nigdy wcześniej nie projektował teatru, dlatego struktura opery, choć imponująca, miała wady funkcjonalne i była uważana za przestarzałą nawet w momencie otwarcia, mimo iż w czasie kiedy została wzniesiona, z kilkoma piętrami, była największym gmachem operowym na świecie. Pod koniec lat 50-tych potrzeby opery przerosły możliwości siedziby przy 39 ulicy. Nieprzystosowanie tego obiektu do potrzeb opery spowodowało starania o wzniesienie nowego budynku. Istniejący wówczas tzw. Stary Met, z bogato dekorowanym wnętrzem, mimo licznych protestów organizacji „Save the Met” i jego próbami uznania go za National Historic Landmark nie zostało zatwierdzone przez jego administratora i właściciela firmy – Metropolitan Opera Association, Inc¹⁰.

Coraz silniejsze dążenia zarządu (Metropolitan Opera Association) do przeniesienia Opery do nowego gmachu zbiegły się w czasie ze staraniami innych instytucji w ich poszukiwaniu nowej siedziby. Fordham University na Bronksie chciał mieć swój kampus w pobliżu centrum Manhattanu; a Filharmonia Nowojorska miała zostać wyeksmitowana z Carnegie Hall – w 1954 roku Orkiestra straciła umowę najmu, ponieważ stary obiekt miał zostać zburzony na rzecz nowego biurowca. Orkiestra już wcześniej spotykała się prywatnie w sprawie budowy nowego obiektu wspólnie z Opera Company. Wszystkie trzy instytucje zwróciły się do Roberta Mosesa¹¹ o pomoc. Moses urzędnik państwowy nadzorujący urbanistyczne przekształcenia Nowego

⁸ J. J. Korom Jr., *The American Skyscraper, 1850–1940: a Celebration of Height*. Boston 2008, s. 57–130 (dostęp: 22.05.2022).

⁹ Josiah Cleaveland Cady (1837–1919) architekt znany z projektów w stylu neoromańskim i Rundbogenstil. Był również założycielem Amerykańskiego Instytutu Architektów. Ponad piętnaście jego budynków znajduje się w National Register of Historic Places. Jego najsłynniejszym zachowanym budynkiem jest American Museum of Natural History w Nowym Jorku.

¹⁰ Odmówiło ono uznania go za Landmark i ostatecznie zburzono go w 1967 roku.

¹¹ Rober Moses (1888–1981) amerykański urbanista i urzędnik państwowy, pracujący w Nowym Jorku w 1 poł. XX wieku. Projekty Mosesa zmieniły oblicze Nowego Jorku i zrewolucjonizowały sposób projektowania i budowy miast w USA. Należał do cenionych urzędników państwowych, do czasu publikacji Roberta A. Caro, *The Power Broker: Robert Moses and the Fall of New York*, wyd. Vintage 1975, poddającej w wątpliwość wiele

Jorku, organizował i planował roboty publiczne, był m.in. przewodniczącym Mayor's Committee on Slum Clearance (Komisja Burmistrza ds. Oczyszczania Slumsów). Ten ostatni aspekt jego działalności dotyczył przede wszystkim takich obszarów miasta jak: most Triborough, most Verrazano, Brooklyn-Queens Expressway i Lincoln Center. Moses był znany ze swojej skuteczności i bezkompromisowości. Był wpływową postacią, która katalizowała zmiany urbanistyczne Nowego Jorku przez dziesiątki lat w XX wieku. Zaproponował Metropolitan Opera Company, aby przenieśli się do nowego kompleksu artystycznego, który miał zostać stworzony na obszarze Upper West Side na Manhattanie. Wielki plac na West Upper Manhattan (Zachodnim Górnym Manhattanie) uzyskano wysiedlając i niwelując osiedle domów ubogich mieszkańców¹². Tysiące z nich zostało wypędzonych, setki budynków wyburzono, a 53 akry terenu, na którym się znajdowały, zostały zniwelowane pod przyszłe centrum kulturalne. Mayor's Committee on Slum Clearance realizując nowy projekt zagospodarowania tego terenu wysiedlił ponad 7.000 rodzin i 800 firm. Niewiele, jeśli w ogóle, z 4.400 nowych mieszkań było przeznaczonych dla poprzednich mieszkańców tego obszaru¹³. Obiecana przez komitet pomoc w relokacji nigdy nie została w pełni zrealizowana. Tak uzyskano przestrzeń pod Lincoln Center o powierzchni 6,6 hektara. Centrum było koronnym projektem, Roberta Mosesa, człowieka, który zmienił kształt Manhattanu w połowie XX wieku. Plan „odnowy miejskiej” praktycznie zrównał z ziemią 18 przecznic na Upper West Side pomiędzy 60. a 66. ulicą, Columbus do Amsterdam Avenues¹⁴.

„Handel! Sztuka! Trawa! Wszystko co brudne i stare powinno zostać zburzone, aby zrobić miejsce! Rozległe kamienice Lower East Side zostały zrównane z ziemią na rzecz monolitycznych, nowych wieżowców (...). Zanedbana Radio Row na południe od Canal Street została zastąpiona przez ultranowoczesne World Trade Center. A afroamerykańska enklawa na północ od Columbus Circle, znana jako San Juan Hill, została wymazana z mapy, by stać

z projektów Mosesa. Na Uniwersytecie Columbia odbyła się sesja pt. „Robert Moses – New York”.

¹² Obszar ten uważano za niebezpieczny, był jednym z najgęściej zamieszkałych. Mieścił wiele klubów rozrywkowych, tu nakręcono film *West Side Story* w 1961 r.

¹³ K. Williams, *How Lincoln Center Was Built (It Wasn't Pretty)*, „New York Times” 2017, 21 XII, (dostęp: 01.07.2022).

¹⁴ <https://keithyorkcity.wordpress.com/2012/10/10/lincoln-center-making-music-atop-san-juan-hill>, (dostęp: 01.07.2022).

się sercem nowojorskiej społeczności artystycznej na światowym poziomie: Lincoln Center”¹⁵.

Lincoln Center zostało zbudowane specjalnie dla instytucji, które były bastionami kultury – Metropolitan Opera, New York Philharmonic, Julliard, a później New York City Ballet, Lincoln Center Theater i kilku innych¹⁶. Przy jego budowie zatrudniono najbardziej wówczas znaczących architektów, byli to: Wallace K. Harrison (Metropolitan Opera), Max Abramowitz (Avery Fisher Hall), Philip John (David H. Koch Theater), Eero Saarinen (Vivian Beumont Theater), Gord Bunschaft (Library for the Performing Arts) i Pietro Belluschi (Juilliard School and Alice Tully Hall)¹⁷.

Kamień węgielny pod nowy obiekt położył 14 maja 1959 roku ówczesny prezydent Stanów Zjednoczonych Dwight D. Eisenhower¹⁸ (il. 2), wygłaszając przy tym mowę: „Tutaj, w sercu naszego największego ośrodka metropolitalnego, ludzie z wizją realizują przebudowę o charakterze użytkowym i estetycznym. Korzystny wpływ tej wielkiej przygody kulturalnej nie ograniczy się do naszych granic. Tutaj nastąpi prawdziwa wymiana owoców kultur narodowych. Z tego rozwinie się wzrost, który rozprzestrzeni się na wszystkie zakątki ziemi, przynosząc ze sobą ten rodzaj ludzkiego przesłania, które mogą przekazać tylko jednostki, a nie rządy. To będzie wpływało na rozwój zrozumienia i pokój na całym świecie”¹⁹. Odbędzie się to w towarzystwie Johna D. Rockefellera III²⁰, Davoinda Keisera, Roberta Mosesa, burmistrza Roberta F. Wagnera i gubernatora Malcolma Wilsona. Pierwszym obiektem, który powstał na terenie Lincoln Center było otwarte w 1961 roku Fordham University School of Law (część Uniwersytetu Fordham) oraz Philharmonic Hall. Zaprojektowana przez Maxa Abramovitza Philharmonic Hall – później nazwana Avery Fisher Hall, a obecnie David Geffen Hall – stała się siedzibą najstarszej amerykańskiej orkiestry symfonicznej – New York Philharmonic. New York State Theater był następnym, który wzniesiono na tym miejscu. Dzieło architekta

¹⁵ <https://storymaps.arcgis.com/stories/d6c942630bee454bae0c7b459a081f07>San Juan Hill became a footnote to history, (dostęp: 01.07.2022).

¹⁶ <https://gothamist.com/arts-entertainment/lincoln-center-reckoning-its-racist-history>, (dostęp: 01.07.2022).

¹⁷ V. Newhouse, *Site and Sound: The Architecture and Acoustics of New Opera Houses and Concert Halls*, New York 2012, s. 64.

¹⁸ Dwight David Eisenhower (1890–1969) 34 prezydent Stanów Zjednoczonych w latach 1953–1961.

¹⁹ <https://www.metopera.org/user-information/nightly-met-opera-streams/articles/the-new-met/>, (dostęp: 10.05.2022)

²⁰ John D. Rockefeller III, był jednym z inicjatorów powstania Centrum i jego hojnym darczyńcą.

Il. 2. Prezydent Dwight D. Eisenhower w dniu 14 maja 1959 roku podczas uroczystości wmurowania kamienia węgielnego (<https://www.allarts.org/2019/05/lincoln-center-broke-ground-60-years-ago-heres-how-the-arts-institution-is-honoring-that-land-now>)

Philipa Johnsona z połowy ubiegłego wieku jest – jak podsumowywali jego twórcy – „odą do tancerzy” New York City Ballet²¹. W budynku mieścił się również Music Theater of Lincoln Center, prowadzony przez Richarda Rodgersa, do 1969 roku oraz New York City Opera do 2011 roku. Trzeci budynek Lincoln Center, zaprojektowany przez architekta Eero Saarinen²², otwarty 21 października 1965 roku, został ukształtowany tak, aby pomieścić w swoich trawertynowych ścianach dwa różne teatry: Vivian Beaumont Theater na poziomie placu i Mitzi Newhouse Theater na poziomie ulicy. Trzeci teatr, Claire Tow Theater, został dodany na dachu w 2012 roku²³. Na koniec wzniesiono, chyba najbardziej rozpoznawalny obiekt w kompleksie Lincoln Center – Metropolitan Opera House ukończony w 1966 roku. Budowie nowego budynku towarzyszyło na początku wiele komplikacji, głównie finansowych.

²¹ Ch. Affron, M. Affron, *Grand Opera. The Story of the Met*, Univ. of California Press 2014.

²² Eero Saarinen (1910–1961) nie doczekał ukończenia kompleksu, zmarł w wieku 51 lat na skutek nieudanej operacji guza mózgu.

²³ <https://lct.org/about/claire-tow-teater>, (dostęp: 20.09.2022).

Rudolf Bing²⁴ – menadżer Metropolitan Opera w latach budowy wspominał fatalną sytuację finansową w następujący sposób: „Gdy siedzę dziś w biurze ukończonego teatru, który kosztował ponad 50 milionów dolarów i cofam się myślami w czasie, [pamiętam] straszną konsternację, która ogarnęła nas wszystkich, gdy firma projektowa powiedziała nam, że realizacja projektów Harrisona będzie kosztować 29 milionów dolarów, (...). Ktoś wtedy namawiał nas do ograniczania wszystkich przedmiotów. Ale ja byłem zdecydowanie przeciwny. Byłoby niegodne Stanów Zjednoczonych – przekonywałem – budować operę, która w porównaniu z teatrami europejskimi wyglądałaby nie-modnie i tanio”²⁵. O problemach finansowych w trakcie realizacji wspominał także obecny dyrektor Metropolitan – Peter Gelb, w efekcie których ucierpiało nie tylko lobby, ale i biura, wyjątkiem oczywiście jest gabinet dyrektora, które ten nazywa jedynym przyzwoitym biurem²⁶.

Budynek Metropolitan Opera otwarto 16 września 1966 roku z wielką pompą, jaką tylko oddana nowojorska publiczność operowa mogła wymusić, a wydarzenie to przyciągnęło najważniejsze osobistości nie tylko z Nowego Jorku. Gmach wypełniały tłumy gości. Wśród przybyłych znalazły się postacie ze świata polityki – Lady Bird Johnson, pierwsza dama USA²⁷, prezydent Filipin Ferdynand Marcos z żoną Imeldą Marcos²⁸. Najważniejszych gości kolacją podjął John Rockefeller III – najważniejszy inwestor Centrum. Otwarcie – połączone z wystawieniem opery Samuela Barbera „Antoniusz i Kleopatra”, przyciągnęło 3800 gości i przyniosło dochód 400.000 \$²⁹.

²⁴ Rudolf Bing (1902–1997) urodzony w Wiedniu, pochodził z żydowskiej rodziny przemysłowców, prowadził Operę Berlińską, ale w 1933 roku musiał – w związku z sytuacją polityczną opuścić Niemcy i wyemigrował do Wielkiej Brytanii. Znany był z forsowania trudnych decyzji obsadowych, takich jak nominacja czarnoskórych Leontyne Price i Marian Anderson czy zwolnienie divy operowej Marii Callas (1958), którą jednak udało mu się ponownie zaangażować do „Toski” w 1965 roku – <https://www.nytimes.com/1997/09/03/arts/rudolf-bing-titan-of-the-met-dies-at-95.html> (dostęp: 20.09.2022).

²⁵ P. Veber, *50 let nové budovy Metropolitní opery. Speciální vysílání k výročí otevření newyorského divadla. Český rozhlas Vltava*. [online] 1997 – 2018 [cit. 2018-03-08]. http://www.rozhlas.cz/klasika/tipy/_zprava/50-let-nove-budovy-metropolitni-opery-specialni-vysilani-k-vyroci-otevreni-newyorskeho-divadla--1647865 (dostęp: 20.09.2022).

²⁶ Peter Gelb od 1 sierpnia 2006 roku szesnasty menadżer generalny Met, w jednym z wywiadów, udostępnionych na youtube wspominał, że miejsce przed powstaniem Lincoln Center, cieszyło się złą sławą i nazywane było Hells Kitchen.

²⁷ J. W. Polisi, *Beacon to the world. A History of Lincoln Center*, Yale 2022, s. 70.

²⁸ Ferdynand Marcos, dyktator Filipin w latach 1965–1986, w obliczu wojny domowej uzyskał azyl w USA, zdefraudował fundusze państwowe, które stały się podstawą ogromnego majątku rodziny Marcosów, co pozwoliło jego synowi 30 czerwca 2022 roku zostać prezydentem Filipin.

²⁹ 12 razy więcej niż zazwyczaj zarabiał Met, R. G. Martin, *Lincoln Center for the Performing Arts*, Prentice-Hall, 1971, s. 127.

Il. 3. Lincoln Center (fot. Jan Lorenc, 2022)

Zanim jednak do tego doszło realizacja projektu Met napotykała wiele przeszkód. Opera miała zostać otwarta w 1965 roku, jednak przedłużające się problemy konstrukcyjne, a także finansowe (planowany budżet z 45,7 milionów dolarów wzrósł o 9,5 miliona) spowodowały że ostatecznie operę otwarto rok później³⁰.

Budynek wzniesiono na prostokątnym planie (il. 3), z długimi ścianami bocznymi i krótszą elewacją frontową. Gmach skonstruowany z betonu uzyskał lekkość i smukłość, poprzez zastosowanie „ażurowych” elementów betonowych. Fasadę tworzy pięć okazałych łuków, wspartych na wysokich filarach, biegnących na całej jej wysokości (il. 4). Każdy z łuków został osobno sklepiony. Zostały one wysunięte przed lico szklanej elewacji. Nad wejściem, pomiędzy filarami arkad a oknem, na wysokości pomiędzy parterem a piętrami umieszczono taras (il. 5). Ściany boczne to ażurowe przestrzenie, które uzyskano wznosząc poprzeczne filary, a właściwie krótkie boczne ścianki ustawione prostopadłe do elewacji budynku, w równych, rytmicznie powtarzających się odległościach. Wszystkie elewacje pokryto trawertynem.

We wnętrzach przeznaczonych dla publiczności zadbano o bogate staranne wykończenie, dominuje tam czerwień i złoto.

³⁰ J. W. Polisi, op. cit, s. 68.

II. 4.
Fragment fasady Metropolitan
Opera (fot. Jan Lorenc, 2022)

II. 5. Narožník Metropolitan Opera (fot. Jan Lorenc, 2022)

Hall (il. 6)

Wejście główne prowadzi do wysokiego, otwartego na całej wysokości budynku hallu. W roku 1966, gdy realizowano plan budowy Met (Metropolitan Opera w Nowym Jorku), wprowadzono zasadę ograniczania kosztów, w wyniku czego hol główny uzyskał formę relatywnie ciasnego lobby na planie prostokąta. W hallu umieszczono dwa duże murale Marca Chagalla, tak duże, że są dobrze widoczne z zewnątrz, w dzień wiszą za białymi kurtynami, które chronią je przed światłem. Są to przedstawienia pt.: „Triumf muzyki” po lewej stronie z dominującym kolorem czerwonym i „Źródła muzyki” po prawej stronie z dominującym kolorem żółtym³¹. Zawieszone zostały na wysokości balkonów pierwszego piętra i sięgają aż do tzw. „Grand Tier Lobby”. Każdy z tych gigantycznych obrazów ma wymiary 9,15 m. x 11 m. Chagall ukończył je w Paryżu i zostały one sprowadzone do Nowego Jorku w 1966 r.³²

To nie jedyne dzieła sztuki, które zdobią Operę. Metropolitan organizuje wystawy czasowe, m.in. w latach 2021–2022 można było podziwiać monumentalne mozaiki autorstwa amerykańskiego artysty Rashida Johnsona³³ w ramach wystawy zatytułowanej „The Chorus”. Są to dwie mozaiki wystawione obecnie wewnątrz opery i eksponowane na poziomach Grand Tier i Dress Circle. Prace będą częścią długoletniej inicjatywy Met w zakresie sztuk wizualnych – Gallery Met.

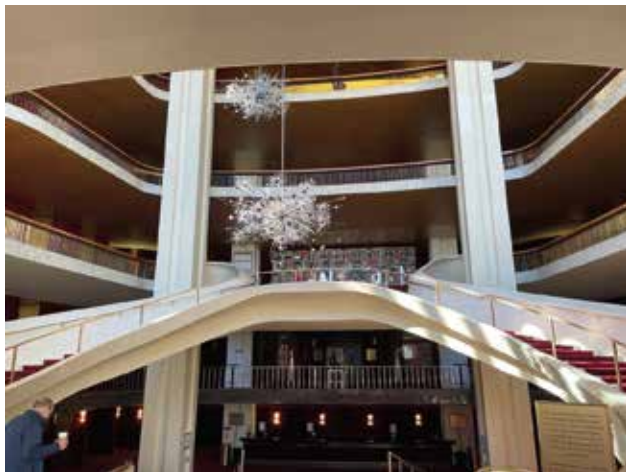
Na szczycie głównych schodów na poziomie Grand umieszczono rzeźbę odlaną w brązie – „Kłęcząca kobieta” Artisida Maillola³⁴ (il. 7). W hallu umieszczono wielką marmurową tablicę, na której złotą czcionką wyryto nazwiska najhojniejszych darczyńców Metropolitan Opera, na pierwszym miejscu znalazła się rodzina Rockefellerów (il. 8). Pośrodku hallu umieszczono okazałą klatkę schodową zbudowaną wokół owalnej przestrzeni – duszy, wokół której

³¹ <https://untappedcities.com/2017/06/13/the-nyc-met-operas-50th-anniversary-and-murals-of-marc-chagall-art-imitating-life/>; (dostęp: 6.05.2022).

³² Met ma kolekcję własnych dzieł sztuki, organizuje też wystawy w gmachu opery.

³³ Rashid Johnson (ur. 1977 w Illinois), znany na całym świecie amerykański artysta.

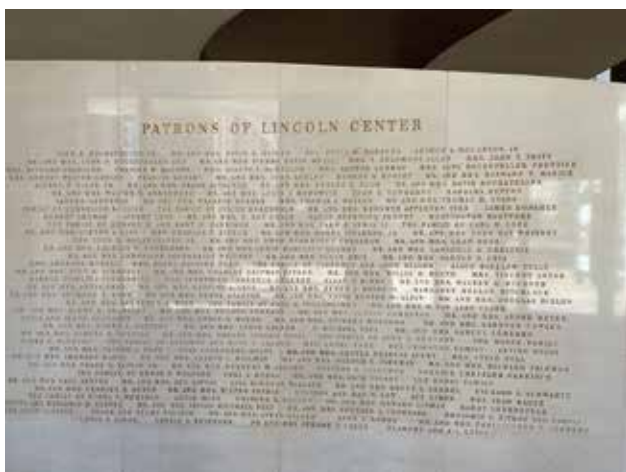
³⁴ W listopadzie 1965 roku, również dzięki darowi Henry L. and Grace Doherty Charitable Foundation, Metropolitan Art Committee nabył dwie rzeźby z brązu autorstwa francuskiego artysty Aristide Maillola, „Lato” (1910) i „Wenus” (1920); oraz trzecią, „Kłęczącą kobietę” (1930–1933), dzięki darowi A. Congera Goodyeara. Mierzące sześćdziesiąt dwa cale wysokości „Lato” było pierwotnie zamówione przez Sawa Morosoffa, rosyjskiego kolekcjonera i zostało umieszczone w niszy na jednym ze specjalnie zaprojektowanych przez Harrisona zakrzywionych marmurowych ścian na Grand Tier. „Wenus” została zakupiona przez Metropolitan Opera z majątku artysty. Również ona została umieszczona na cokole w innej zakrzywionej, marmurowej niszy na tym samym piętrze. „Kłęcząca kobieta” posąg ze zbiorów Debussy ma 92 cm. wysokości i była prezentowana na wystawie prac artysty w Metropolitan Art Museum w 1933 roku.

II. 6.
Hall i widok na klatkę
schodową (fot. Jan
Lorenc, 2022)

II. 7.
Hall i rzeźba
Artistida Maillola (Fb
Metropolitan Opera)

II. 8.
Tablica z nazwiskami
donatorów Met we
Foyer (fot. Jan Lorenc
2022)

zakręcają się schody umożliwiające z parteru wejście na wyższe kondygnacje. Schody, o zakręconym biegu, najpierw rozchodzą się na prawą i lewą stronę, aby potem złączyć się na wyższej kondygnacji. Po bokach w duszy schodów umieszczono dwa filary, usztywniające konstrukcję budynku³⁵. Barrierki schodów wykonano z kutego żelaza i pomalowano na kolor złoty. Schody z białego marmuru z delikatnym, czarnym użyciem osłonięto czerwoną wykładziną. Białe są również betonowe elementy konstrukcyjne schodów. W środku, pomiędzy rozchodzącymi się biegami schodów, na wprost wejścia, jest przejście do parteru widowni opery. Schodząc kilkoma stopniami w dół, zaraz na wprost umieszczono kontuar, a dalej, za nim, liczne wejścia na parter widowni. Tam także są windy ze złotymi drzwiami, pozwalające gościom dostać się na wyższe piętra. W tej części hallu przed widownią – ściany, poręcze, kontuar, wykładzina podłogowa wszystko to wykończono kolorem czerwonym, natomiast sufit i listwę przysufitową kolorem złotym. W dolnej części hallu – w tzw. Founders Hall – całą ścianę pokrywają zdjęcia artystów związanych z Met, uzupełniane każdego roku. Tam także znajduje się ekran, na którym można obejrzeć film z otwarcia opery z 1966 roku.

Na piętrze, wokół klatki schodowej utworzono wspomniane lobby, gdzie przed lub pomiędzy spektaklami można usiąść przy stolikach na wygodnych fotelach, latem można także korzystać z zewnętrznego tarasu. W Grand Tier jest oprócz barów także ulokowana restauracja. Część ścian Grand Tier, przy muralach Chagalla, wyłożono marmurem. W hallu, na poszczególnych piętrach, sufit jest złoty.

³⁵ <https://artsandculture.google.com/asset/metropolitan-opera-house/yQGaOhakgb8E-g> zdjęcia z budowy, (dostęp: 20.06.2022).

Audytorium imienia Sybil B. Harrington³⁶

Audytorium nazwano na cześć hojnej donatorki Opery – Sybil B. Harrington, członkini Metropolitan Opera Association. Widownia przypomina kształtem pudełko na buty³⁷ o zaokrąglonych narożnikach. Dominują w niej kolory czerwony i złoty (il. 9). Na samym parterze jest widownia, przed nią, poniżej widowni i sceny miejsce dla orkiestry, powyżej balkony, bo bokach 5 kondygnacji balkonów, naprzeciw sceny – cztery kondygnacje balkonów ze schodami ciągnącymi się w górę i z miejscami stojącymi. Widownia ma 3.732 miejsc siedzących z dodatkowymi 245 miejscami stojącymi na tyłach głównego piętra i na górnym balkonie. W razie potrzeby można zmniejszyć rozmiar kanału orkiestrowego i dodać kolejny rząd z przodu widowni z 35 miejscami. Ilość miejsc i rozmiar czynią ją jedną z największych teatrów operowych na świecie (parter ma 1583 miejsca, 2 piętro – 232, 3 piętro – 454, 4 piętro – 454, 5 piętro – 442, 6 piętro – 651). Dla porównania opera wiedeńska ma 1709 miejsc, a włoska la Scala 2030.

Sufit audytorium (il. 10), przypomina wielowymiarowy kwiat: pośrodku wielka biała, okrągła forma – niczym koszyk kwiatowy – schodząca najniżej, dokoła niej, złote, cofające się coraz wyżej, półkoliste formy, przypominają płatki kwiatu. Na suficie zawieszono ozdobne żyrandole, wykonane z kryształów Swarovskiego, a zaprojektowane przez Tadeusza Łęckiego. Kiedy podnoszą się do góry, to znak dla widzów, że zaraz rozsunie się kurtyna i rozpocznie się przedstawienie.

Ściany parteru okalające widownię pokryte są okładziną z drewna czeczotowego i polakierowane na wysoki połysk w odcieniu brązowo-czerwonym. W strefie na wprost sceny, pomiędzy wejściami, umieszczono dodatkowe,

³⁶ Sybil Buckingham Harrington (1908–1998) urodziła się w Amarillo w Teksasie, jej rodzinną zdobytą majątek na ropie naftowej. Harrington zaangażowała się w pracę zespołu Met w latach 60-tych. Została członkiem Metropolitan Opera Association w 1968 roku, dyrektorem zarządu firmy w 1970 roku i dyrektorem doradczym w 1978 roku. Była uważana za największego indywidualnego darczyńcę Metropolitan Opera, od 1978 roku do swojej śmierci w wieku 89 lat w 1998 roku, pani Harrington przekazała Met ponad 27 milionów dolarów, co skłoniło operę w 1987 roku do nazwania jednej za sal (widowni) jej imieniem. Zgodnie z jej życzeniem, w rok po jej śmierci, przekazano operze 6 milionów dolarów, z czego 1 milion przeznaczony był na program rozwoju młodych artystów Met. Jej całkowity wkład przekroczył 30 milionów dolarów. P. Driscoll, *Viewpoint*, „Opera News” 2014, Okt., vol. 79, no. 4. <https://www.nytimes.com/2003/07/24/nyregion/donor-s-estate-sues-metropolitan-opera.html>, (dostęp: 20.06.2022); https://www.operanews.com/Opera_News_Magazine/2014/10/Departments/Viewpoint.html (dostęp: 20.06.2022).

³⁷ Victoria Newhouse, *Site and Sound. The architecture and Acoustic of New Opera Houses and Concert Halls*, 2012, dzieli audytoria na te o kształcie podkowy i pudełka do butów.

Il. 9.
Widownia, zdjęcie
zrobione w noc otwarcia
16 września 1966 r.
<https://www.metopera.org/user-information/nightly-met-operastreams/articles/the-new-met/>

Il. 10. Widok widowni i sufitu (Fb Metropolitan Opera)

niedostępne dla publiczności pomieszczenie, którego ściany pokrywa boazeria, utworzona z wąskich, ustawionych pionowo deseczek, o odcieniu zbliżonym do pozostałych ścian parteru.

Fotele i podłogi wyłożono czerwonym materiałem. Ścianę przy kurtynie pokryto złotym metalem, o bogatej teksturze – w urywane poprzeczne i podłużne linie – dające dodatkowe efekty światłocieniowe. Złotej kurtynie zasłaniającej scenę nadano ten sam deseń.

Czerwone ściany barierok balkonów zaokrąglono, uwypuklając w ten sposób podział łóż (przewidzianych na 6 osób w każdej z nich), a ich dolną część zajmują lekko wypukłe, prążkowane złote daszki. Ściany łóż także zostały pokryte czeczotką wykończoną na wysoki połysk w tym samym odcieniu, co ściany parteru.

Fronty kondygnacji (ściany czołowe balkonów) są nieznacznie spłaszczone, aby odległość widza od sceny była jak najkrótsza. Kubatura widowni wynosi 242.724 m³ i jest ponad dwukrotnie większa niż w La Scali³⁸, co sprawia, że śpiewacy muszą mieć silne głosy, aby można było je usłyszeć z każdego miejsca. Czas pogłosu w pełni zajętej sali, przy średnich częstotliwościach, wynosi około 1,6 s., tak wysoki jak w każdej innej operze, co pomaga w zwiększeniu głośności śpiewaków. Peter Blink mówi, że choć w latach 60. XX wieku, kiedy wznoszono operę, wiedza o akustyce, nie była jeszcze tak zaawansowana jak teraz, to w Met, jest znakomicie rozwiązana „mimo, iż jest tak duża, niemal dwa razy większa od europejskich gmachów operowych, rezonans i jakość akustyki jest legendarna, a wielu światowej sławy śpiewaków kocha śpiewać na tej scenie, ponieważ wie, że ich głos z łatwością wznosi się nawet na samą górę widowni”³⁹. Projektanci akustyki mądrze dostosowali fronty łóż i wysokie płaskie powierzchnie po obu stronach proscenium, aby stworzyć niezbędne wczesne boczne odbicie dźwięku, które nadaje głosowi szerokość i intymność. Akustyka korzysta z dużych fartuchów na scenie, które odbijają głosy śpiewaków do górnych czterech poziomów i na balkon. Dźwięk rozchodzi się w miarę równomiernie do wszystkich miejsc w sali, z wyjątkiem tych na górnych kondygnacjach najbliższej proscenium.

Met to także najbardziej zmechanizowana scena na świecie. Może być ona podnoszona, dzięki 7 hydraulicznym windom, które zajmują powierzchnię 18 x 18 m. Ponadto scena może być przesuwana w obie strony za pomo-

³⁸ L. Beranek, *Concerthaus and Opera Houses. Music, acoustic and architecture*, 2 ed., Springer, 2004, s. 113.

³⁹ P. Blink, *Mezzo Backstage – Metropolitan New York*, <https://youtube.com/watch?v=SEMV6mtWR18> (dostęp: 20.06.2022).

cą zmotoryzowanego wagonu, który ma rozmiar 17,4 m i może się obracać. Oprócz głównej sceny, są sceny dodatkowe – zdejmowalne platformy, co daje w sumie cztery sceny, które można przesuwac, podnosić lub opuszczać, w zależności od potrzeb danego przedstawienia. Scenografie i ludzie mogą być wprowadzani na scenę przez przejścia w windach. Kurtyny przedniej sceny i wszystkie listwy wiszące są napędzane silnikiem. Rozbudowane sterowanie wszystkimi mechanizmami i oświetleniem jest imponujące, chociaż po ponad pięćdziesięciu latach użytkowania systemy te wymagają modernizacji.

Hall, widownia i scena, to nie jedyne pomieszczenia gmachu Opery. Na piętrze znajduje się „Belmont room” – pokój przeznaczony dla patronów, członków i darczyńców MOG – Metropolitan Opera Guild (w odróżnieniu od pozostałych pomieszczeń podłogę tego pomieszczenia wyłożono zieloną wykładziną, ozdobiono je obrazami i stylowymi meblami). W piwnicach i przyziemiu umieszczono zaplecze, jakiego potrzebuje nowoczesna opera. Są sale treningowe dla występujących artystów, baletmistrzów, pomieszczenia dla orkiestry, dział krawiecki – pracownia, w której szyje się kostiumy, od butów, po nakrycia głowy, jest także oddział perukarski, sceniczny, charakteryzatornia, magazyny, mnóstwo pomieszczeń, rozciągniętych wzdłuż kilometrów korytarzy, ciągnących się pod budynkiem.

W publikacji Leo Beranka o operach i salach koncertowych zebrano szczegółowe informacje, także o tym obiekcie:

„Sufit: Tynk, pokryty 4000 rolek 23 karatowego złotego listka. Ściany: Tynk, niektóre obszary pokryte 2500 m² bordowego weluru, niektóre malowane, a niektóre z drewnianą boazerią. Podłogi: Lite. Dywany: 18000ft² (1670 m²).

Podłoga jest wykonana z drewnianych desek o grubości 6,4 cm.; ściany dołu są z drewna o grubości 1,9 cm. Wysokość sceny: 122 cm nad poziomem podłogi przy pierwszym rzędzie siedzeń. Siedzenia: w pełni tapicerowane, (...) o szerokości od 48 do 58 cm. Kurtyna proscenium: ze złotego wzorzystego jedwabnego adamaszku, draperia typu tableau, 836 m².

Otwarcie Proscenium 16,5 m²⁴⁰.

Projekt wykonano w biurze architektonicznym Harrison & Abramowitz. W fazie projektu zatrudniono konsultantów akustycznych: V. Lassena Jordana i Cyrila M. Harrisa.

Jak wspomniano, projekt Met powierzono amerykańskiemu architektowi Wallace'owi Kirkmanowi Harrison'owi (1895 – 1981). Harrison uczęszczał na zajęcia z inżynierii w Worcester Polytechnic Institute i architektury w Boston Architectural Club; studiował w École des Beaux-Arts na początku lat 20.

⁴⁰ L. Beranek, op. cit., s. 117.

i zdobył stypendium Rotch Taveling w 1922 roku. Rozpoczął swoją karierę zawodową w firmie Corbett, Harrison & MacMurray, uczestnicząc w budowie Rockefeller Center. Zasłynął z realizacji dużych projektów publicznych w Nowym Jorku i na północy stanu, z których wiele było wynikiem jego długiej i owocnej współpracy z Nelsonem Rockefellerem, dla którego pełnił funkcję doradcy i projektanta, zwłaszcza w latach, gdy Rockefeller był gubernatorem Nowego Jorku.

W 1931 roku Harrison zaprojektował 11-akrowy (45 000 m²) letni dom w West Hills w Nowym Jorku, który był wczesnym przykładem stylu międzynarodowego w Stanach Zjednoczonych. Dom pełnił rolę społecznego i intelektualnego centrum architektury, sztuki i polityki. Ma 10-metrowy, okrągły salon, który podobno był prototypem dla Rainbow Room w Rockefeller Center. Dwa inne okrągłe pokoje dopełniają centrum projektu Harrisona. Częstymi jego gośćmi byli Nelson Rockefeller, Robert Moses, Marc Chagall, Le Corbusier i Fernand Leger, który przeczekał część II wojny światowej malując obraz na dnie basenu Harrisona. Leger stworzył również duże malowidło ściennie w okrągłym salonie domu i wyrzeźbił abstrakcyjną formę, która miała służyć jako świetlik. Mówi się, że pierwszy pokaz Caldera odbył się w tym domu. W latach 1941–1943 Harrison zaprojektował i zbudował Clinton Hill Coops, kompleks 12 budynków podzielonych na dwa „kampusy” wzdłuż Clinton Ave. na Brooklynie, w Nowym Jorku, przeznaczony jako mieszkania dla pracowników Brooklyn Navy Yards.

Projekty Harrisona charakteryzują się prostym i funkcjonalnym planem, chociaż jego projektom mieszkaniowym zarzuca się, że są bardziej eksperymentalne, niż humanitarne. W 1941 roku Harrison wraz z Maxem Abramowiczem, stworzyli firmę Harrison & Abramowitz działającą w latach (1941–1976). We współpracy z Abramowiczem, Harrison zaprojektował wiele budynków uniwersyteckich i korporacyjnych, w tym Time & Life (1959) i Socony-Mobil (1956), oba uznane za zabytki Nowego Jorku.

W czasie tworzenia projektu dla Metropolitan Opery w biurze pracował Tadeusz Łęski (Tad Leski) (il. 11). Ten urodzony 2 stycznia 1916 roku w Kielcach architekt, był żołnierzem kampanii wrześniowej i uczestniczył w walkach we Francji. Tam trafił do niewoli, skąd uciekł po trzech latach do Wielkiej Brytanii, gdzie dla Polaków stworzono Wydział Architektury w Liverpoolu (The Polish School of Architecture)⁴¹. Po ukończeniu tego Wydziału podjął studia

⁴¹ Na początku 1941 r. w Edynburgu stacjonowała grupa polskich architektów i malarzy, która dostrzegła potrzebę stworzenia szkoły dla przyszłych planistów i inżynierów, którzy mogliby po powrocie do kraju zająć się jego odbudową po zniszczeniach wojennych.

Il. 11. Tadeusz Łęski (1916–2013), <https://twitter.com/kynaleski/status/861385589106634752>

na Wydziale Urbanistyki na Uniwersytecie w Londynie. Po ich ukończeniu zatrudnił się w londyńskim biurze Wiliama Holforda. Po 8 latach spędzonych w Londynie, wyjechał do Ameryki. Na początku po przyjeździe na Stanów Zjednoczonych miał kierować przebudową Bostonu, jednak brak obywatelstwa amerykańskiego uniemożliwił mu podjęcie tej pracy. W znalezieniu pracy w biurze projektowym w Nowym Jorku pomógł mu przypadek. Kiedy szukał pracy poszedł do jednego z nowojorskich biurowców, żeby skorzystać z telefonu, oczywiście żeby zadzwonić w sprawie pracy i zauważył, że w tym samym budynku, z którego dzwonił znajduje się słynne biuro architektoniczne „Harrison and Abramowitz”. Tam też poszedł zapytać o pracę i ... dostał ją! Łęski opuścił Anglię z żoną i małą córką oraz jedynie z portfolio rysunków pod pachą. Harrison rozpoznał w nim artystę i architekta i „zatrudnił go od następnego poniedziałku z pensją 175 dolarów tygodniowo z prośbą, aby

Doprowadzono do wzajemnej umowy pomiędzy Rządem Polski a Uniwersytetem w Liverpoolu, aby utworzyć w Liverpoolu Polską Szkołę Architektury; otwarto ją 6 listopada 1942 r. w asyście ówczesnego premiera gen. Władysława Sikorskiego. *The Polish School of Architecture 1942–1945, The University of Liverpool, Liverpool 1945, s. VIII.*

Il. 12.
Jeden z Żyrandoli
(Fb Metropolitan Opera)

wykonał w wieżowcu projekt ścian osłonowych, z całkiem nowego materiału, aluminium. Ojciec mówił, [wspominała córka Kyna], że nie miał w głowie żadnej koncepcji, kiedy tego samego dnia wyszedł na lunch i obserwując pędzące samochody wpadł na pomysł, aby arkusze blachy, możliwie jak największych rozmiarów, wygniatać zgodnie z profilem ścian i okien gmachu, podobnie jak to się czyni podczas produkcji karoserii samochodowych. Kiedy zaprezentował to rozwiązanie szefowi, ten od razu podniósł mu pensję do 2 tysięcy dolarów tygodniowo, dostał luksusowe biuro i własną sekretarkę. (...)”⁴². „Byli [z Harrisonem] tak blisko, że mój ojciec zaprojektował i zbudował dom dla naszej rodziny na kawałku nieruchomości sąsiadującym z własnym domem Harrisona”⁴³ – pisała Kyna Leski, córka Łęskiego.

⁴² <https://echodnia.eu/swietokrzyskie/kielczanin-tworca-najsłynniejszych-budowli-swiata-poznaj-jego-niezwykla-historie/ar/8678343>, <https://www.nytimes.com/projects/2013/lives-they-loved/index.html?story=209&smid=pl-share> (dostęp: 20.06.2022).

⁴³ K. Leski, *The Genesis of the Metropolitan Opera House Chandeliers: How Accident & Intention Come to Light*, <https://www.linkedin.com/pulse/genesis-metropolitan-op->

Il. 13.

Zdjęcie z uroczystości przekazania przez firmę Lobmeyr żyrandoli, w imieniu władz rządu Austriackiego obok Johna D. Rockefellera – Lujo Tončić-Sorinj – ówczesny minister spraw zagranicznych Austrii. <https://digital.onb.ac.at/rep/osd/?112B4DC3>

W czasie budowy opery rząd Austrii ogłosił, że przekaze darowiznę dla nowo wznoszonej Metropolitan Opera w Nowym Jorku. Tym darem miał być zestaw żyrandoli z kryształami Svarowskiego dla jej foyer i audytorium. W lipcu 1963 roku, Hans Harald Rath z J. i L. Lobmeyr – słynnej wiedeńskiej firmy produkującej kryształy i żyrandole, przybył do Nowego Jorku, aby omówić projekt żyrandoli z Wallacem Harrisonem. Żyrandole miały być подарowane Stanom Zjednoczonym w podzięce za pomoc przy odbudowie neorenesansowego gmachu opery wiedeńskiej po II Wojnie Światowej (il. 12). Projekt tych żyrandoli zawdzięczamy Tadeuszowi Łęskiemu, nawiązywały one – jak wspominała jego córka – do gwiazdnych galaktyk lub pierwszego kosmicznego wybuchu (Big Bang), z którego wyłonił się świat. Idea takiej genezy świata pojawiła się mniej więcej w tych samych czasach, kiedy budowano Lincoln Center⁴⁴.

Podobną wersję podaje sklep Metropolitan Opera, gdzie można kupić taki żyrandol, a wśród informacji o nim możemy przeczytać: „Żyrandol Metropolitan, wykonany z ręcznie szlifowanych kryształów Svarovskiego, jest inspirowany żyrandolami „Sputnik” zaprojektowanymi dla Metropolitan

era-house-chandeliers-kyna-leski (dostęp: 20.06.2022).

⁴⁴ K. Leski, op cit.

Opera przez Hansa Haralda Ratha z J. & L. Lobmeyr w Wiedniu. Oryginalne żyrandole, (...), są jednym z najbardziej lubianych i rozpoznawalnych elementów gmachu opery. Inspiracją dla projektu był Wallace K. Harrison, architekt Metropolitan Opera House, który przedstawił Lobmeyrowi zdjęcia odległych galaktyk⁴⁵ (il. 13).

Inaczej wspominał to sam Łęski, który mówił, że kształt żyrandoli powstał przypadkiem. Kiedy już miał gotowe rysunki, na jednym z nich rozlała się plama farby, nie mając czasu na rysowanie od nowa, przerobił je na żyrandole, do plam dorysował linie. Plany pokazał Harrisonowi i Rockefellerowi. Z czasem pomysł spodobał się inwestorowi i tak powstały słynne żyrandole Metropolitan Opera. Tak to po latach wspominał Łęski: „John Rockefeller chciał mieć dokładnie takie żyrandole jak w operze paryskiej. Jak wiecie – jestem bardzo nerwowy, skończyłem rysunek perspektywiczny i chciałem mu nadać ostatni akcent, nabrałem na pędzel białej farby, a jej nadmiar spadł na mój rysunek, to wyglądało dokładnie tak, jak teraz można zobaczyć [mówił Łęski pokazując wieczorem, z odległości rozświetloną rozlanym białą farbą foyer Metropolitan Opery, które doskonale widać przez ogromne okna]⁴⁶. Kiedy to zobaczył Harrison zaczął krzyczeć, musisz to poprawić, co do cholery zrobić?! Rockefeller chciał dokładnie jak w Paryżu, a coś ty zrobił? Za chwilę miało odbyć się spotkanie [nie było czasu na zrobienie nowego projektu], Harrison powiedział, w sumie to nie wygląda źle, jakoś to wytłumaczysz. Harrison pokazał Rockefellerowi rysunki, zaczął mówić, wiesz... nie mieliśmy czasu ... ale Rockefeller powiedział, John, to jest wspaniałe!! Dlaczego nie zrobimy właśnie tak?⁴⁷”

Łęski podczas swojego pobytu w USA pracował jako project designer przy Rockefeller Center przy Time & Life Building, który był pierwszym z czterech gmachów tego kompleksu, zlokalizowany po zachodniej 6 Avenue. Oprócz pracy w biurze architektonicznym wykładał w Kingston School of Art. Mimo ugruntowanej pozycji w Stanach postanowił wrócić do Polski⁴⁸. W 1972 r. osiadł w Warszawie, jednak już nie praktykował, zajął się malowaniem. Podczas pobytu w Kielcach wiosną 1976 r. wykonał koncepcyjne szkice zabudo-

⁴⁵ <https://www.metoperashop.org/shop/the-metropolitan-chandelier-40-diameter-11396>, (dostęp 1.12.2022).

⁴⁶ Dopisek autorki.

⁴⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=RDHZfKNoFIY> <https://www.pbs.org/wnet/sperf/great-performances-opera-house-chandeliers-backstory/8510> (dostęp: 20.06.2022).

⁴⁸ Projektował dla polsko-amerykańskiej milionerki Barbary Piaseckiej-Johnson pałac „Jasna Polana”, do rezydencji sprowadzał materiały z Polski, w tym czasie też zatęsknił za ojczyzną i postanowił w niej osiaść. <https://www.nytimes.com/projects/2013/lives-they-loved/index.html?story=209> (dostęp: 20.06.2022).

wania wolnej przestrzeni pomiędzy Wzgórzem Zamkowym a Aleją IX Wieków Kielc⁴⁹. Zmarł w lipcu 2013 roku w Warszawie, gdzie mieszkał przez ostatnie lata. Przeżył 97 lat. Miał trzy córki Vivien, która została profesorem Akademii Sztuki w Huntington, Andreeę, która pełniła funkcję dyrektora artystycznej czasopisma „Time” i Kynę – profesor architektury.

Abstract

The Metropolitan Opera House in New York and its Polish designer

The new Metropolitan Opera House opened in 1966. The earlier building, on 39th Street, no longer met the functional requirements of the Metropolitan Opera, particularly in terms of its limited capacity. The new opera house was erected on a specially designated site in the Lincoln Center, in Upper Manhattan.

The design of the opera house was entrusted to Wallace Kirkman Harrison, of Harrison & Abramowitz, a well-known American architect whose successfully realized projects included the Rockefeller Center. For the Metropolitan Opera he designed a spacious edifice on a rectangular plan, with an open façade, with five magnificent arches, and walls covered with travertine. Somewhat austere on the outside, it is extremely grand inside, its auditorium dominated by red and gold. The fully mechanized stage was provided with state-of-the-art equipment, and care was taken to provide excellent acoustics for the large, multi-story auditorium.

The foyer of the opera house is decorated with two large murals by Marc Chagall, while the staircase is adorned with sculptures by Aristide Maillol. The foyer and auditorium are illuminated by Viennese chandeliers designed by Tadeusz Łęski.

The Met is today one of the world's finest opera houses, and the structure designed almost sixty years ago has stood the test of time as regards both form and function.

⁴⁹ <http://www.mhki.kielce.eu/node/104>, (dostęp: 03.10.2022).